

Natuurbeheer en oude landbouwrassen gaan goed samen

De Katholieke Hogeschool der Kempen organiseerde vorige week een studiedag over biodiversiteit. Bij de dieren stonden de oude rassen van landbouwhuisdieren centraal. Er zijn zowel culturele als technische redenen om het instandhouden van rassen te verdedigen. Uit het verhaal van Kurt Sannen van natuurboerderij 'Het Bolhuis' bleek dat een duurzaam, economisch landbouwsysteem en aandacht voor biodiversiteit kunnen samengaan. In de marge van de studiedag werd de eerste biodiversiteitsprijs toegekend.

Het Kempisch roodbont rund is bijzonder geschikt om te grazen in de schrale graslanden.

BIODIVERSITEIT

■ Luc Van Dijk

"Het stond al in de Bijbel", opende Dirk De Roose van de KHK. "We lezen er: 'Toen bracht God de mens in de tuin van Eden, om die te bewerken en te beheren.' We moeten de aarde bewerken en beheren. We moeten er dus mee omgaan zodat we er ons voordeel mee doen, maar ze ook ongeschonden kunnen teruggeven. Dat is niet hetzelfde als beheersen – wat sommigen daar later van gemaakt hebben." Op het einde van de jaren 70 is ook bij ons het besef gegroeid hoeveel leven er rondom ons is en dat we daarmee zorgzaam moeten omgaan. We stelden vast dat dieren aan een snel tempo uitstierven. Biodiversiteit kwam meer en meer onder de aandacht.

Steven Janssens van de onderzoeksgroep Huisdierengenetica aan de K.U.Leuven legde uit waarom we best een grote variatie binnen de landbouwhuisdieren behouden. "Volgens schattingen van het FAO zijn er wereldwijd 7600 rassen van 18 zoogdieren en 16 vogelsoorten. Daarvan is tussen 20 en 33% bedreigd in zijn overleving. Per week verdwijnt 1 landbouwrass. Kunnen we niet alle rassen behouden, dan moeten we kiezen voor die rassen met een maximale diversiteit binnen de soort. Om te kunnen kiezen, moeten we eerst meer inzicht krijgen in de karakteristieken van de bedreigde rassen. We moeten nog meer te weten komen over de aanwezigheid van

gunstige genen, de genetische variatie van rassen en de afstanden tussen de rassen."

Tamme, nuttige dieren

Uit het wild werd slechts een beperkt aantal soorten gedomesticeerd, waarschijnlijk omdat ze daarvoor het meest geschikt waren. De mens heeft dieren geselecteerd die het best beantwoordden aan de eisen op het vlak van gedrag, voorkomen en nuttige eigenschappen. De selectie op 'tamheid' gaf wellicht de doorslag. Het ontstaan van een groot aantal lokale rassen valt te verklaren vanuit vijf evolutionaire mechanismen (mutaties, selectie door de mens, aanpassing voor een betere overleving, isolatie en *genetic drift*). Aan de andere kant veroorzaken de verworvenheden van de moderne landbouwmethode een verlies van diversiteit. Kunstmatige inseminatie en embryotransplantatie zorgen voor een snelle verspreiding van (betere) genetica. De verbeterde technologie maakt uniforme en gecontroleerde productieomstandigheden mogelijk en daardoor hebben dieren minder nood aan 'verandering'. Overigens domineren over heel de wereld een zestal rassen van drie soorten (koe, varken en kip) het veehouderijlandschap.

Biodiversiteit, waarom?

Er zouden in België 19 soorten (156 rassen) gedomesticeerd zijn, waaronder rund (29 rassen), kip (29 rassen), paard (36 rassen), varken (10 rassen), schaap (21 rassen) en

geit (8 rassen). Vroeger had elke streek zijn eigen rassen. Die verscheidenheid verdwijnt in snel tempo. "Er zijn culturele en technische argumenten om de conservatie van rassen te verdedigen", vervolgt Steven Janssens. "Landbouwrassen zijn gecreëerd door de mens. Moeten we die niet op dezelfde manier behandelen als kunst of historische gebouwen? Bepaalde rassen hebben een belangrijke rol gespeeld in de geschiedenis. Neem het Belgisch trekpaard, dat al vermeld werd door de Romeinen. Het was belangrijk in onze landbouwgeschiedenis en bovendien een mooi exportproduct. Andere rassen hebben een rol gespeeld in de ontwikkeling van landschappen, gastronomie, handwerk ... Denk bijvoorbeeld aan heideschape en wolschape. Ook de schoonheid van een ras op zich kan een reden zijn om het te bewaren.

Technisch gezien is het behoud van genetische diversiteit een verzekering voor de toekomst. Het is niet goed om dieren en planten verloren te laten gaan die we misschien later nog nodig hebben. Er zijn uitdagingen genoeg die pleiten voor het behoud van de genenpoel. De marktomstandigheden kunnen veranderen. De omgeving kan veranderen, bijvoorbeeld de opwarming van de aarde. Of het kan nodig zijn om de weerstand of immuniteit tegen (nieuwe) ziekten te verhogen.

Er zijn onvoldoende middelen om alle rassen te behouden. Om te kunnen kiezen welke rassen we willen bewaren, moeten we over de rassen nog meer informatie verwerven. Hoe we deze rassen dan gaan bewaren – in hun oorspronkelijk milieu, in een onnatuurlijke omgeving (dierentuin) of in een genenbank – is voor de onderzoeker nog een andere vraag. "Een nieuw gebruik van lokale rassen is de beste garantie voor het behoud", zegt Steven Janssens. "Runderen en schape zijn waardevol voor natuurbeheer, voor de vleeskwaliteit of voor andere eigenschappen zoals de vruchtbaarheid. Trekpaarden kunnen nuttig ingezet worden bij bosbeheer en ophaaldiensten. Kippen als het Mechels hoen zijn geëerd om hun vleeskwaliteiten."

Bolwerk van biodiversiteit

Het verhaal van Kurt Sannen van natuurboerderij 'Het Bolhuis' in Molenstede (Diest) was erg inspirerend om te zien hoe landbouw en aandacht voor biodiversiteit kunnen samengaan. "In 2001 hebben we dit melkveebedrijf met Kempische koeien overgenomen. Het heeft tien jaar geduurd om het bedrijf vorm te geven. Wij willen biodiversiteit creëren in een duurzaam economisch landbouwsysteem. Dit bedrijf moet een inkomen opleveren waar ik met mijn gezin van kan leven. We zijn bij de uitbouw uitgegaan van een zo groot mogelijke diversificatie. We zijn overgestapt naar een vleesveestapel met Kempische koeien. De schapekudde bestaat uit Ardense voskopen. We verkopen biologisch rund- en lamsvlees op de hoeve, aan particuliere klanten. Ik verkoop jong rundvlees; de stieren worden op tien à twaalf maanden geslacht en dat heeft als groot voordeel dat

ze maar gedurende één winter op stal moeten blijven. Zo kan ik besparen op ruwvoeder. Ik verkoop ook stamboekvee. We doen aan hoefveoerisme, ecotoerisme en groene zorg, ontvangen scholen en organiseren natuurtochten, al dan niet met ezels. Aan de inkomstzijde zijn er ook de landbouwsubsidies. Die zijn broodnodig."

Geen normale uitbating

De omstandigheden voor de uitbating zijn bijzonder. Kurt Sannen: "Van de 100 ha is 3 ha eigendom; de rest is natuurgebied. Onze koeien en schape grazen in de bloem- en kruidrijke graslanden van natuurreservaten in de buurt, zoals Dassenaarde, Webbekoms Broek, Demerbroeken en Catselt. Ik heb een gebruiksovereenkomst om binnen strikte afspraken met natuurbeheer het beheer uit te oefenen. Geen bemesting, geen pesticiden, één grootvee-eenheid per 2 ha, tijdstip van hooien en maaien, niet bijvoederen ... Een normale boer zou het aanbod om deze gronden te gebruiken beleefd afwijzen. Voor mij was het een hele uitdaging om daar ook economisch iets uit te halen. Ik krijg geen financiële vergoeding voor het beheer van die gronden; ik mag ze wel gratis gebruiken. Het Kempisch roodbont rund is bijzonder geschikt om te grazen in deze schrale graslanden. Dit dubbeldoelras is een heel goede ruwvoederomzetter en heeft genoeg melk om de kalveren te zogen. De vleeskwaliteit staat ook garant voor een goede vleesomzet. Maar op deze gronden lopen de productie en de groei achter en ik moet extra mineralen bijvoederen. De Ardense voskop graast op de heidegronden en op de schrale weiden die voor de koeien te slecht zijn. Als je geen goed landbouwsysteem ontwikkelt, dan is op deze gronden geen cent te verdienen."

Door zijn ervaring werd Kurt een betrouwbare partner voor de natuurbeheerders. "Dit natuurbeheer loont voor de natuurbeheerder. Zij willen dat bijzondere en zeldzame dieren en planten terugkomen. Dat lukt aardig. Op de valleigraslanden vind je een bonte mengeling van vogels, zoals de roodborststapuit, die hier is teruggekeerd. Dotterbloemen zijn toegenomen, maar ook nieuwe soorten orchideeën zoals de gevlekte orchis groeien hier nu. Op de drogere gronden zijn ook nieuwe planten- en insectensoorten zich komen vestigen. En ook de blauwe kiekendief en de grote zilverreiger komen 's winters langs", besluit Kurt Sannen.

Biodiversiteitsprijs

In de marge van deze studiedag ontving oud-student van de KHK Peter Bakelants de biodiversiteitsprijs. Peter is beroepshalve bezig met landschapsbeheer, maar hij ontving de prijs omdat hij op zijn privéterrein van zowat 5 ha ook 100% bezig is met natuur. Peter had niet zo veel moeite om met een aansprekende fotoreeks het publiek in de zaal, vooral studenten, te overtuigen van zijn enthousiasme en talent om de natuurwaarden volop tot ontwikkeling te laten komen. "Een eenmansnatuurvereniging", vatte juryvoorzitter Dirk De Roose goed samen. ■